

Proviantpassagen 6

KBM4956

Slots- og Kulturstyrelsens j.nr.: 21/04416

Strand Kvarter, Københavns Sogn, Sokkelund Herred, Københavns Amt

Sted og Sb. nummer: 020306-1430

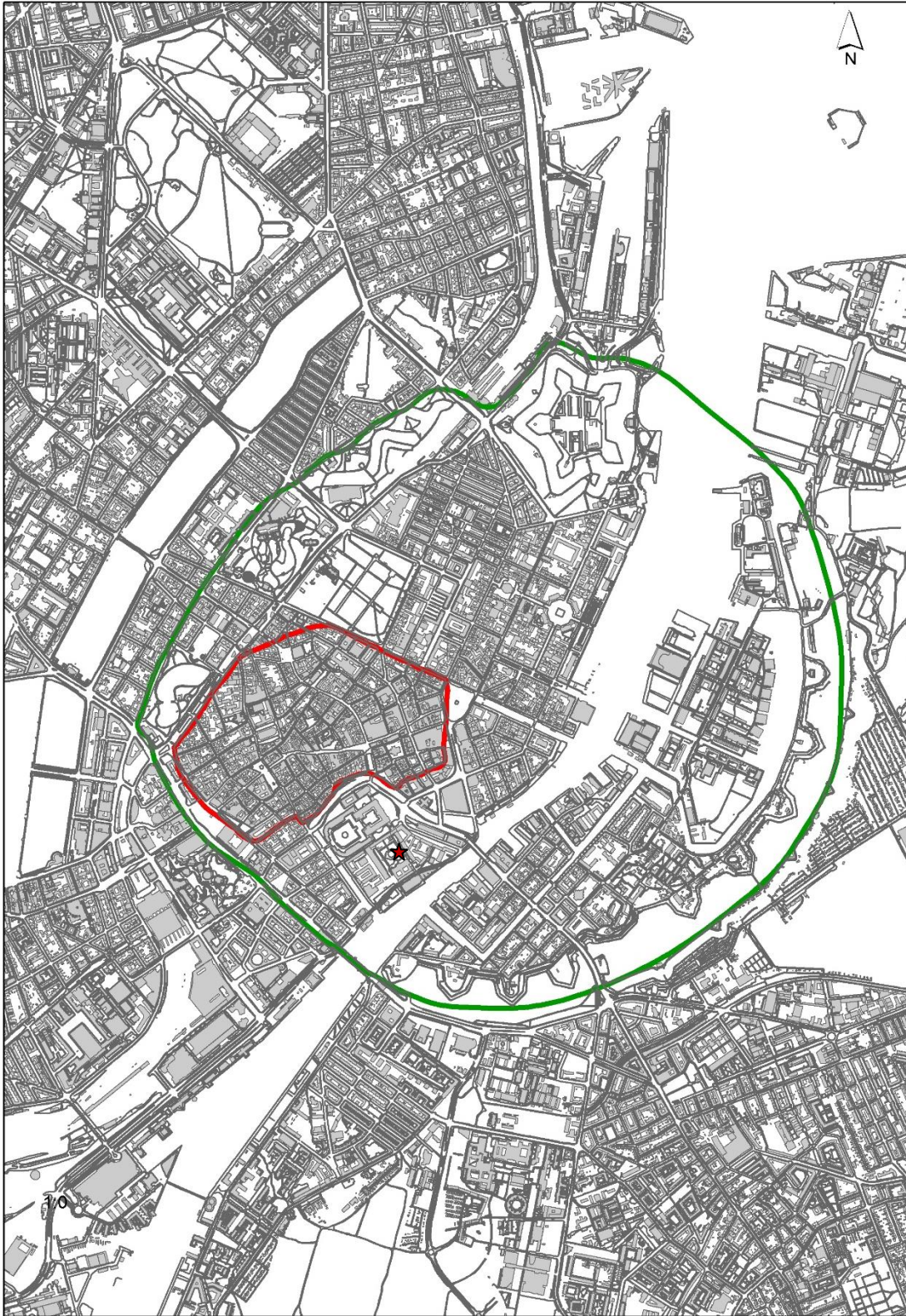
Morten Steineke

Københavns Museum
Stormgade 20
1555 København V
[E-mail: museum@kff.kk.dk](mailto:museum@kff.kk.dk)
www.copenhagen.dk

Omslagsfoto: Eksponert støttepilar fra det tidligere Galejhuset. Foto: Københavns Museum.

© Københavns Museum 2021

Figur 1. København med undersøkellesområdet markert (rød stjerne). Den grønne linje representerer Københavns utstrekning etter Ny-Københavns grunnleggelse på midten av 1600-tallet.

Innhold

Sammenfatning	1
Abstrakt	1
Abstract	1
1 Innledning	2
2 Målsetning og faglige problemstillinger	3
3 Topografi og undergrunn.....	3
4 Kulturhistorisk bakgrunn	4
4.1 Tøjhuskomplekset.....	4
4.2 Tidligere arkeologiske undersøkelser	5
5 Metode	6
5.1 Overvåking og dokumentasjon.....	6
5.2 Dokumentasjonsmetoder	6
5.3 Arkivmateriale	6
5.4 Funninnsamling og -registrering.....	7
6 Undersøkelseresultat	7
6.1. Allment oppfyll	7
6.2 Murverk og støttepilarer	8
6.3 Det Kongelige Bibliotek.....	10
7 Kulturhistorisk tolkning.....	11
7.1 Galejhuset.....	11
8 Konklusjon	13
Referanser	14
Anvendte forkortelser	14
Appendikser.....	16
Kontekstliste	16
Funnliste	16
Prøveliste.....	16
Tegningsliste	16
Fotoliste.....	16

Sammenfatning

Abstrakt

I forbindelse med byggeri og fundering for en ny inngang til Dansk Jødisk Museum har Københavns Museum gjort en mindre forundersøkelse i form av en overvåkning. Ved dette arbeidet framkom rester etter Galejhusets tidligere støttepilarer, integrert og sammenbygd i den nåværende bygningens grunnmur. Beliggenheten og koplingen til eksisterende kjellerhvelv i bibliotekets østfløy til sammen med øvrige konstruksjonsdetaljer daterer murverket til begynnelsen av 1700-tallet.

Tidsperioder: 1700-tall

Kontekster: Murverk, oppfyllslag

Nøkkelord: Slotsholmen, Galejhuset, støttepilar

Abstract

The Museum of Copenhagen has carried out an archaeological watching brief during excavation work for a new entrance to the Danish Jewish Museum. During this work, remains of Galejhuset's former buttresses was discovered, integrated and built into the present building's foundation wall. The location and connection to the existing basement vault in the library's east wing, as well as other construction details, date the masonry to the beginning of the 18th century.

Archaeological periods: 18th century

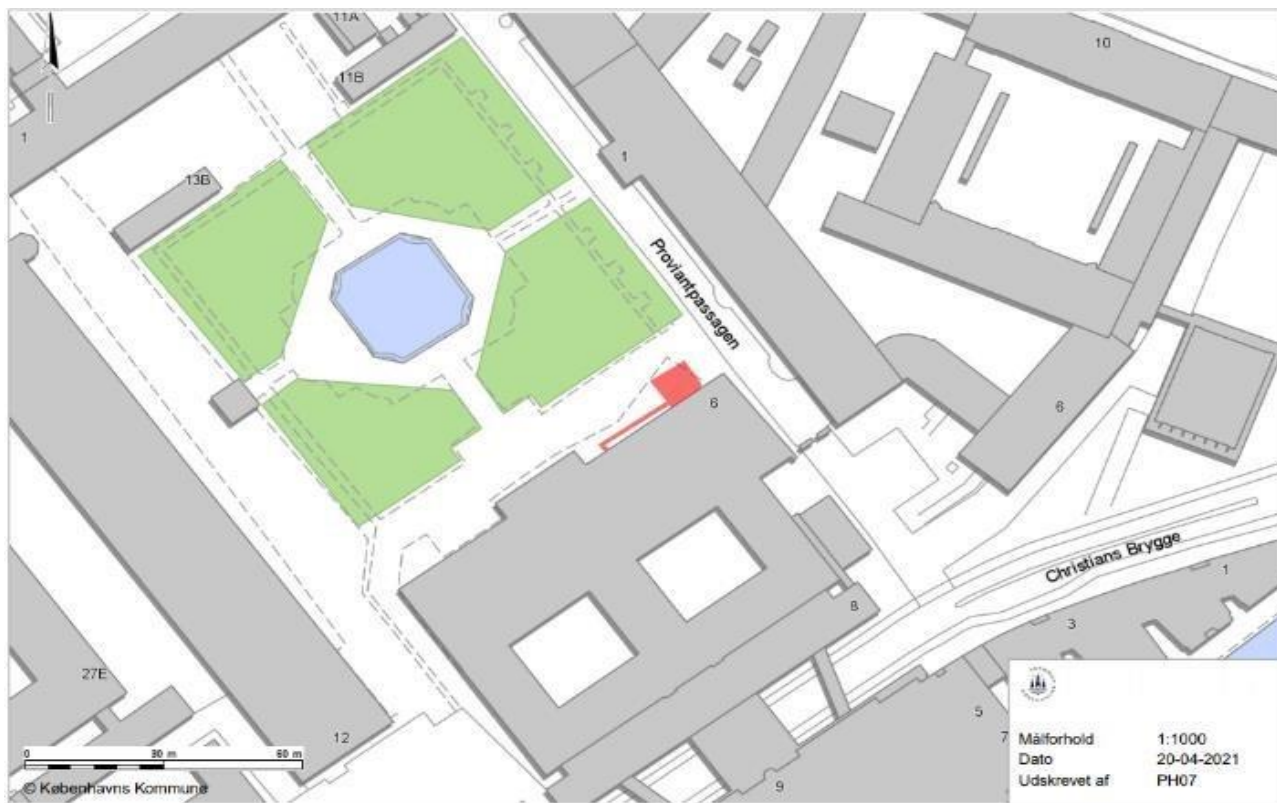
Contexts: Masonry, landfill

Key words: Slotsholmen, Galejhuset, buttresses

1 Innledning

I forbindelse med byggeri og fundering til en ny inngang til Dansk Jødisk Museum har Københavns Museum gjort en forundersøkelse i form av en mindre overvåkning. Dette da det ved det aktuelle gravearbeidet fantes muligheter for å støte på intakte kulturlag og bygningsdeler fra 1600-tallet fram til 1868 da området inngikk som en del av Tøjhuskomplekset og byens flåtehavn (Fig. 1 og 2).

Figur 2. Det aktuelle overvåkingsområdet ved Dansk Jødisk Museum og bygningens østfløy.

Områdets kulturhistoriske betydning understrekes av dets plassering innenfor et nasjonalt kulturarvsareal og Slotsholmen, hvor eventuelle spor etter kongelige økonomi- og administrasjonsbygninger er av betydelig historisk og arkeologisk interesse (Tab. 1). Denne rapport er utarbeidet av Morten Steineke. Lister over samtlige kontekster og fotografier finnes under Appendikser lengst bak i rapporten.

<i>KBM-nr. og internt journalnr.</i>	<i>4956 og Sb. nr. 020306-1430</i>
<i>Slots- og Kulturstyrelsen journalnr.</i>	<i>21/04416</i>
<i>Amt</i>	<i>Københavns</i>
<i>Herred</i>	<i>Sokkelund</i>
<i>Kommune</i>	<i>København</i>
<i>Kvarter</i>	<i>-</i>
<i>Sogn</i>	<i>Københavns</i>
<i>Feltarbeidstid</i>	<i>2021-07-07–2021-07-09 og den 2021-09-28</i>
<i>Personal</i>	<i>Morten Steineke</i>
<i>Areal (m2)</i>	<i>Ca. 25</i>
<i>Volum (m3)</i>	<i>Ca. 30</i>
<i>Koordinatsystem</i>	<i>DKTM 3</i>
<i>Høydesystem</i>	<i>DVR 90</i>
<i>X-koordinater</i>	<i>1172492</i>
<i>Y-koordinater</i>	<i>652344</i>
<i>Meter over havet</i>	<i>Kote 2,2-2,3 m</i>
<i>Byggherre</i>	<i>Bygningsstyrelsen</i>
<i>Hovedentreprenør</i>	<i>Bertelsen & Scheving arkitekter</i>

Tabell 1. Proviantpassagen 6 (KBM4956). Administrative data og utgravningsdata.

2 Målsetning og faglige problemstillinger

Som utgangspunkt hadde overvåkningen som målsetning å identifisere jordfaste fortidsminner og levninger etter de kongelige økonomi- og administrasjonsbygninger fra 1700- og 1800-tallet. Samlet sett var hele undersøkelsens potensial å gi ny og mer presis kunnskap om bebyggelsen på Slotsholmen og dermed rikets sentrale administrasjon fra 1600-tallets første halvdel og fremover.

Restene av Galejhuset fra begynnelsen av det 17. århundre finnes i dag kjelleren til Det Kongelige Bibliotek. Fundamentet til den nye inngang skulle plasseres opp mot denne bygning. Med en anslått dybde på 90 cm ville gravearbeidet muligvis berøre aktivitetsflaten fra havnens anvendelsesperiode og sannsynligvis blottlegge detaljer fra Galejhusets fasade ut mot havnen. Denne delen kunne inneholde spor etter ombygninger som kunne gi ny kunnskap om bygningens bruk før denne ble ombygget etter en større brann i 1719 og adskilt fra Proviantgården.

Undersøkelsens fokus relaterer seg til et av København Museums kommende forskningsstrategis hovedpunkter; *Byplanlægning, stad og befæstning*, hvor også forholdet til kongemakten og dennes forhold i København inngår.

3 Topografi og undergrunn

Området har vært brukt som flåtehavn fra begynnelsen av 1600-tallet frem til 1867-1868, da havnen mistet sin betydning og Københavns havnevesen valgte å fylle opp området, noe som betyr at kulturlagene i det som i dag utgjøres av bibliotekshaven oppgår til flere meter.

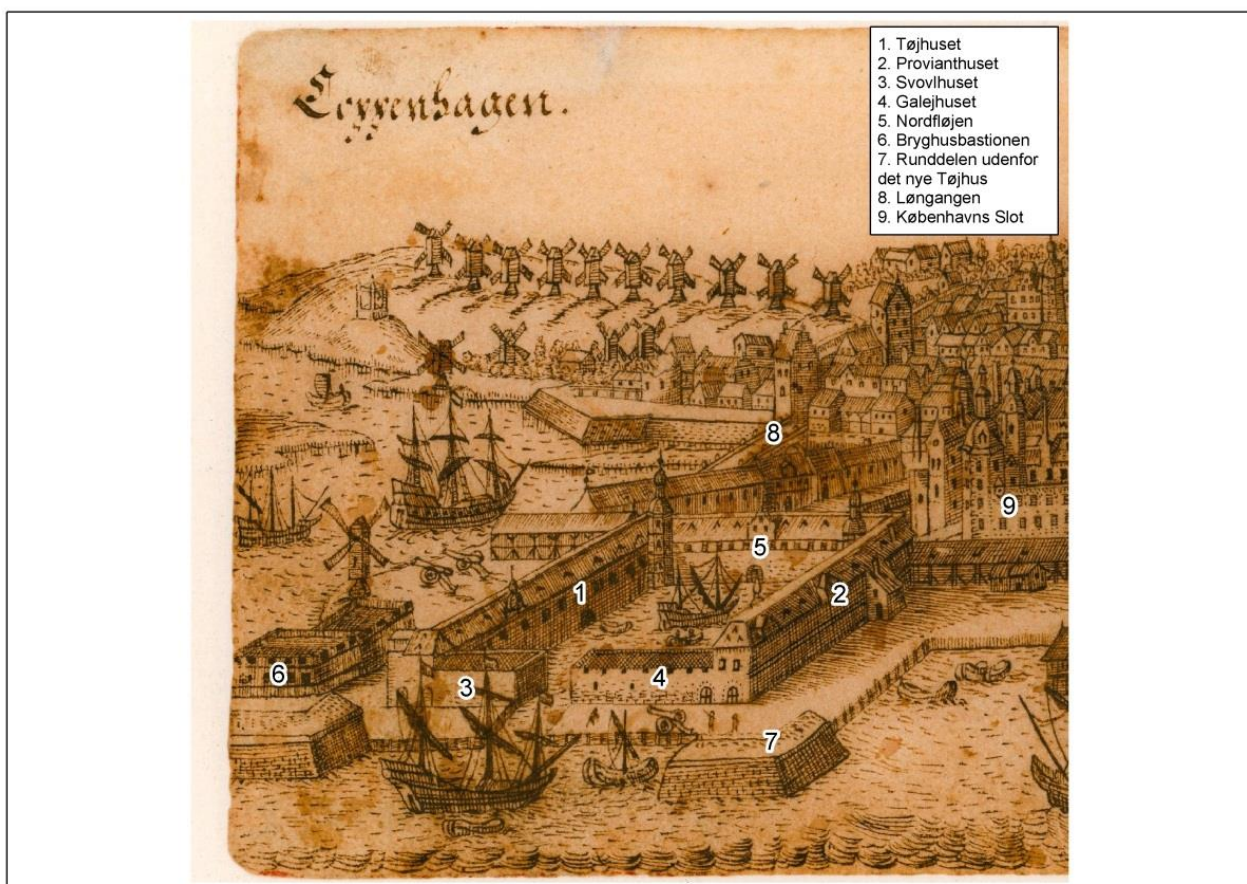
4 Kulturhistorisk bakgrunn

Vurderingen av hvilke arkeologiske levninger som kunne forventes er basert på en gjennomgang av stedet og dens umiddelbare omgivelser i Slots- og Kulturstyrelsens database "*Fund og fortidsminder*" over arkeologiske funn i Danmark, samt Københavns Museums topografiske arkiv, hertil rapporter over tidligere arkeologiske undersøkelser og relevante historiske kart.

Arkivmateriale og arkeologiske undersøkelser viser at området har en kompleks bygningshistorie. Området ble først innlemmet under Christian 4 og den berørte bygningsmassen i området kan derfor ikke være eldre enn 1600-tallets oppfylling med en datering innom de seneste 400 år.

4.1 Tøjhusekomplekset¹

Tøjhusekomplekset skulle ligge straks utenfor kongens eget slott på Slotsholmen. I oktober 1598 lot Christian 4 det nye tøjhus avmerke i stranden (Blom 1887-1888, s. 577; Smith 1926, s. 337). Det skulle være et flerfløyet kompleks av magasiner omkring en krigshavn, hvor orlogsskipene kunne seile inn for å bli rigget til og forsynet med artilleri og proviant (Fig. 3).

Figur 3. Utsnitt av Jan van Wijcks prospekt Hafnia Metropolis over København 1611 med Tøjhusekomplekset markert. Hentet fra Therkelsen 2014, s. 18.

Den første oppgave var å demme opp området sørvest for Slotsholmen, hvoretter det ifølge de skriftlige kilder ble fylt opp med "*Jord, Grus og Møgg*" (Blom 1887-1888, s. 577). Oppfyllingen betydde en kraftig utvidelse av Slotsholmens areal. Da selve Tøjhuset sto ferdig i 1604 startet man utgravningen av havnen.

¹ Følgende avsnitt med figurer om Tøjhusekomplekset er et direkte utdrag og omskrivning av tekst hentet fra Therkelsen 2014, s. 16f.

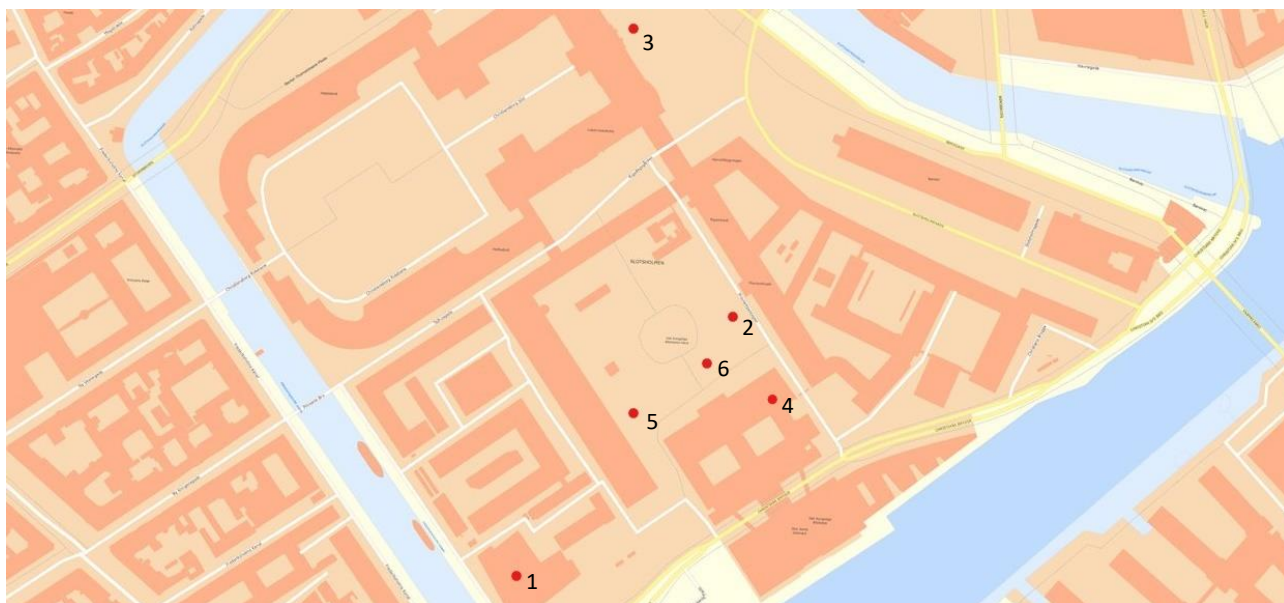

Den ble gravet ca. 4 meter dyp og ut mot stranden ble det satt ned to steinpåler. Mellom disse ble det gravd en 4 m dyp og 124 m lang renne til skipene (Smith 1926, s. 340). Tøjhuskompleksets annen sidefløy, Provianthuset, ble oppført under årene 1603-1606. I 1604 ble sørfløyens første bygning, Galejhuset, oppført øst for havneinnløpet. På den andre siden av innløpet mot vest ble den andre delen av sørfløyen, Det nye Svovlhus, oppført sannsynligvis i 1608. Dette ble revet ned igjen allerede i 1647 etter en brann.

Da Christian 4 planla anleggelsen av Tøjhuskomplekset omkring en krigshavn, planla han sannsynligvis også å oppføre en nordfløy, som dog aldri ble realisert. Nordfløyen opptreer derfor bare på van Wicjks prospekt, givetvis i forventning om at den skulle oppføres. Men selv om det ikke var noen nordfløy, forble området ikke uanvendt. I stedet synes "den nordlige Tverrfløj at have været et Sammensurium af hele og lappede Bygninger lige til Biblioteket opførtes" (Smith 1926, s. 340). Med biblioteket henvises til Frederik 3s bygning som ble oppført på grunnen mellom årene 1665-1670 med kunstkammer øverst, bibliotek i mellometasjen og felttøjhus i nederste etasje til landartilleriet (ibidem, s. 348). En av de mange bygninger som sto på nordfløyens plass var et brygghus som ble oppført ca. år 1600 og som ifølge Ramsing brente i 1603 fra siden å bli gjenoppført i 1607 som en midlertidig 20 meter lang bygning. Dette er trolig den lille bygningen som ses på et kart fra 1630 og som ligger litt skrått i forhold til linjen mellom Tøj- og Proviant-husets gavl (Smith 1926, s. 342; Christensen 1957, s. 195ff.; Simonsen 2012).

4.2 Tidligere arkeologiske undersøkelser

På og omkring det aktuelle området er det gjort enkelte arkeologiske observasjoner, herav en del innenfor 30 meter fra undersøkelsesområdet (Fig. 4 og Tab. 2):

Figur 4. Kart over nærliggende arkeologiske undersøkelser og observasjoner.

Nr.	Lokalitet	Beskrivelse
1	Christian 4's Bryghus og bastion	KBM3993: Foruten dokumentasjon av fundament og grunnmur til Bryghuset registrertes flere fundamentsrester fra bygninger eller anlegg som skal ha ligget umiddelbart utenfor Bryghuset, oppfyllslag og bolverk. Hertil et brannlag som antas å representere én eller begge Bryghusbrannene i 1632 respektive 1767 (Therkelsen 2014).
2	Det Kongelige Biblioteks Have	KBM4252: Kaikanten til den nordøstlige side av Christian 4's

		Tøjhushavn. I den murte kai framkom en mindre fortøyningsring (Andreasen 2017).
3	Ruinerne under Christiansborg	Rester etter Absalons borg og Københavns Slot.
4	Det Kongelige Bibliotek/ Galejhuset	KBM2641: Steinbrolegning fra årene før og etter 1850.
5	Kanongården	KBM2877: Del av murverk til en tidligere vaktbygning fra 1800-tallet. Strukturen bestod av såkalte normalstein på et kampesteinsfundament (Poulsen 2003).
6	Det Kongelige Biblioteks Have	KBM4669: Funn av bolverk fra Tøjhushavnen (Laudato 2021).

Tabell 2. Tidligere arkeologiske undersøkelser i nærområdet.

5 Metode

5.1 Overvåking og dokumentasjon

Den arkeologiske undersøkelsen ble gjennomført som en forundersøkelse, hvilket definerer utgravningsmetoden. Personal fra Københavns Museum overvåkte dette arbeidet og kunne, når det fantes behov, tilfeldig avbryte anleggsarbeidet for undersøkelse og dokumentasjon. Arbeidet ble således utført som en permanent overvåkingsoppgave der en arkeolog observerte gravemaskinens arbeide.

Det maskinelle arbeidet gjennomførtes med hjelp av en 2,5 tonns gravemaskin med skovlbredde på 0,5 m. Grøften ble gravd til et dyp av maksimalt 1,5 m under toppen av betongdekket nærmest biblioteksbygningen, for deretter å skråne oppover til 1,0 m mot Bibliotekshaven. Den oppgravde jorden ble lagt til side, for deretter å leses opp i en jordcontainer. Faste strukturer og registrerte kulturlag ble rensset fram av arkeolog enten ved bruk av graveske, kost eller skolv.

Identifiserte murfundament ble håndtert på den måten at konstruksjonsdetaljer i form av steinfundament, skiftegang, mursteinstyper og murbruk ble registrert og fotodokumentert både i plan og profil.

Til dokumentasjonen av Galejhusets bygningsdetaljer hadde museets arkeolog fortløpende kontakt med hovedentreprenør, samt arkitekturhistoriker og arkeolog Thomas Bertelsen, der sistnevnte arbeidet for byggherrens rådgivende arkitekter, Bertelsen & Scheving Arkitekter.

5.2 Dokumentasjonsmetoder

Alle kontekster/stratigrafiske objekter ble registrert i software-programmet IntraSIS² og har blitt lagret i databasen K2021:39. Beskrivelsene ble innført enten på kontekstark eller i gravedagboken avhengig av kompleksitet m.m. Fotodokumentasjon er den mest objektive dokumentasjonsform til rådighet og det ble lagt stor vekt i felt på å fotografere undersøkelsesområdet, anlegg, samt forskjellige utgravningssituasjoner.

5.3 Arkivmateriale

All relevant dokumentasjon i sammenheng med Proviantspassagen 6 (KBM4956) oppbevares på Københavns Museum. Med dette menes samtlige papirer, så som korrespondanse, vedlegg, gravedagbøker, etc. All

² IntraSIS er et utviklet registreringsprogram som er designet spesielt for arkeologiske undersøkelser. Programmet er basert på en relasjonsdatabase med mulighet til å tilføye geoobjekter med tilknyttede koordinater, som siden kan vises på et geografisk oversiktskart.

digital dokumentasjon, inklusive fotografier og IntraSiS-database er arkivert på KBH_Museum til KBM_Arkiv og museets IntraSiS-server. Saksbehandling og øvrige relevant e-mailkorrespondanse finnes i kommunens elektroniske saks- og dokumenthåndteringssystem; eDoc. Rapporten finnes som papirkopi i museets arkiv, samt i digital form på museets server. En digital kopi av rapporten er sendt til Slots- og Kulturstyrelsen og til byggherre bestående av Bygningsstyrelsen, samt Kasper Bendsen, Bertelsen & Scheving arkitekter.

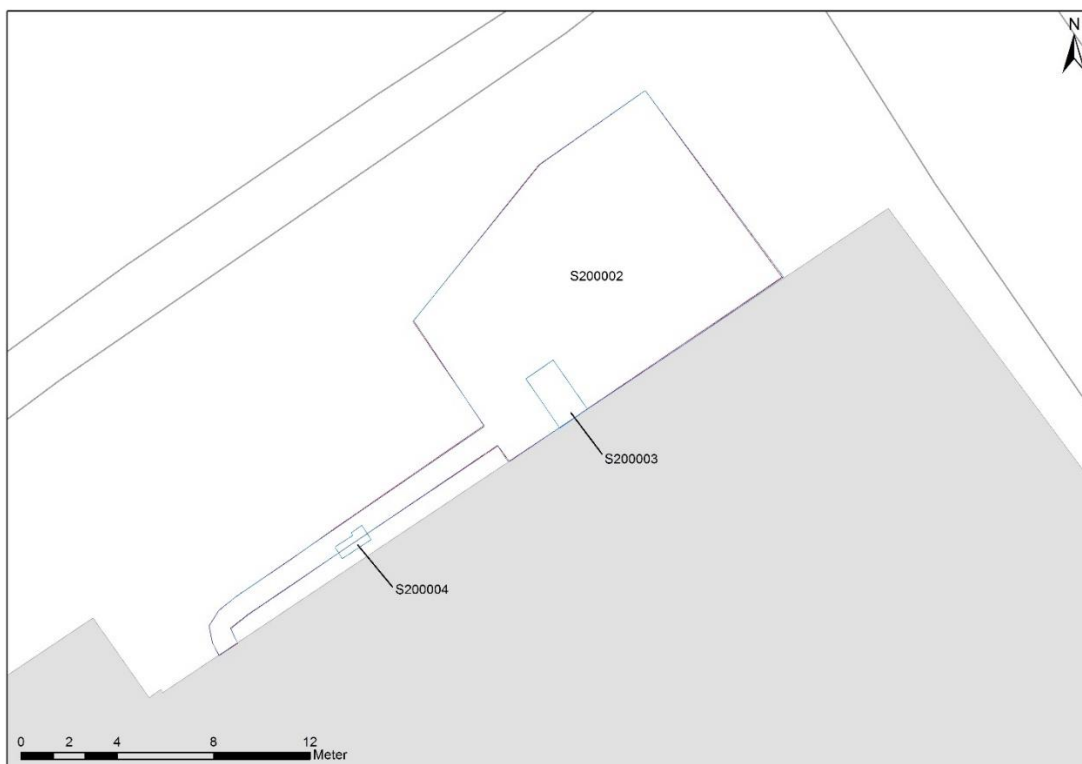
5.4 Funninnsamling og -registrering

Enkelte sekundære løsfunn ble dokumentert ved undersøkelsen, men ikke samlet inn for videre registrering.

6 Undersøkelsesresultat

6.1. Allment oppfyll

Den innledende gravingen av byggegropen (ZT200001) gjordes for et nytt vannrør fra hovedinngangen til biblioteket og videre nordøstover til ca. 1,1 meters dybde (Fig 5).

Figur 5. Grøft og undersøkelsesområde med tilhørende stratigrafiske objekt. Figurframstilling: Karen Green Therkelsen.

Foruten betongdekke (7 cm)³ med underliggende stabilgrus (15 cm) framkom et mørkt svartbrunt lag med muldjord (20 cm) som deretter overgikk til en blandet oppfylling (100 cm) bestående av gråbrun leire med innslag av rivningsmasser bestående av gule og røde teglstein, murbruk, gatestein, asfalt, skifer og stein av ulik størrelse (S200002). Denne trenden og stratigrafien holdt i seg i den øvrige byggegropen med enkelte lokale variasjoner der området hadde blitt gjennomgravd av senere rørledninger i form av et vannrør (som skulle byttes ut i sammenheng med anleggsarbeidet) og et ikke fungerende kloakkrør på ca. 1,0 meters dybde. Vannrøret av eldre dato kunne følges i hele byggegropen og parallelt med fasaden til bibliotekbygningen.

³ Omfang og tykkelse.

Midt i grøften fantes et tydelig skille mellom det blandede brune/gråbrune såkalte brokkelaget og et parti av homogen brungrå sand med småstein og enkelte teglfragment. Dette tydelige skillet i underlaget skulle kunne representere grensen mellom havnevesenets oppfylling av området under årene 1886-1887 og den noe senere byggegropen for Det Kongelige Bibliotek. Grensen tydeliggjortes av bl.a. en tynn linje av hvitt mur- og kalkbruk.

Ingen daterbare funn ble dokumentert i oppfyllet bortsett fra en hank av steingods, deler av en porselens-tallerken, samt gule og guloransje murstein av normalstørrelse (230 x 110 x 55 mm).

6.2 Murverk og støttepilarer

I sammenheng med overvåkningsarbeidet og grøften framkom deler av murverk kloss inntil og vinkelrett på bibliotekbygningens grunnmur ca. 0,5 m SV om inngangen til Dansk Jødisk Museum (S200003) (Fig. 6). Straks SV om dette fantes en åpning i grunnmuren for et eldre vannrør. Da murforløpet var integrert har man ved oppførelsen av biblioteket i 1906 valgt å beholde en eldre mur og oppført den nye bygningen rundt og ovenpå denne. Dette framgikk også tydelig ved nedbrytningen, der kop/binder-forløpet fortsatte inn under ytterfasaden.

Murverket utgjorde deler av et tilbygg og skal utfra forekomsten av murputs ha hatt en opprinnelig lengde på 2,6 m og en bredde på 1,5 m. Den bevarte delen og dybden oppgikk til 0,65 m. Murverket fortsatte ytterligere under maksimal gravedybde for grøften som oppgikk til kote 1,65 m.

Figur 6. Murverk (S200003) beliggende vinkelrett og integrert i grunnmuren til Det Kongelige Bibliotek sett fra NV. Løst liggende stein oppe til venstre for muren. Foto: Københavns Museum.

Murverket bestod av en fullmur, der i alt 6-8 skifter var lagt i vekselkifte-kryssforband (Fig. 7). Kile- og trykkleisteinene bestod av håndstrøkne gule, flammig guloransje og unntaksvis røde murstein av normalstørrelse; 225 x 110 x 55 mm, men også noe større murstein med størrelsen 240-260 x 115-130 x 60 mm. Murbruket bestod av hvit, fra løs til kompakt grovkornet kalkmørtel uten innslag av teglfragment eller trekull. Bredde på stude- og lengdefugene var 1-2 cm. Murverket var skadet av nedgravningen til det eldre vannrøret i midten (ca. 1,1 m UNO) og delvis også av et kloakkrør mot NV. En enkelt stein (diameter = 40 cm) i oppfyllet utenfor inngangen til museet tolkes ikke som en del av strukturen.

Figur 7. Fullmur med gule og guloransje murstein lagt i vekselkifte-kryssforband sett fra SV. Foto: Københavns Museum.

Murverket ble etter dokumentasjon og etter avtale med Kasper Bendsen, Bertelsen & Scheving arkitekter fjernet ned til anleggsgrøftens maksimale gravedybde.

Ved det avsluttende gravearbeidet for varmerør den 28. september 2021 framkom ytterligere rester etter et murfundament ca. 0,8 m NV om porten og ca. 0,6 m UNO (S200004) (Fig. 8). På grunn av grøftens begrensede bredde og dybde (0,7 m respektive 1,2 m), ble bare en mindre del av anlegget framrenset og undersøkt. Dette bestod av en fullmur, der i alt 7 skifter var lagt i vekselkifte-kryssforband. Kile- og trykkleisteinene bestod av håndstrøkne gule, flammig guloransje og røde murstein med størrelsen 230-250 x 115-120 x 65-70 mm. Murbruket bestod i likhet med S200003 av hvit, fra løs til kompakt grovkornet kalkmørtel uten innslag av teglfragment eller innslag av trekull. Bredde på stude- og lengdefugene varierte fra 1-2 cm.

Figur 8. Eksponert murverk (S200004) beliggende vinkelrett og integrert i grunnmuren til Det Kongelige Bibliotek sett fra NV. Foto: Københavns Museum.

6.3 Det Kongelige Bibliotek

Enkelte noteringen gjordes i sammenheng med den framgravde delen av grunnmuren til Det Kongelige Bibliotek. Dette bestod øverst av større granittkvadre (125 x 68 cm) som var lagt ovenpå fire skifter med gule murstein (225 x 105 x 50 mm). Disse teglstein var deretter etterfulgt av et fundament av betongkvadre med innstøpte, mindre flintknoller, hvorav toppen av dette betongfundamentet strekte seg fra 0,69 m til maksimalt gravedyp på 1,50 m UNO.

7 Kulturhistorisk tolkning

7.1 Galejhuset

De framkomne murforløpene skal ses som deler av de pilarer som i sin tid støttet opp Galejhuset og som synes på et eldre fotografi av aktuelle bygning før denne ble revet til fordel for biblioteksbygningen i 1906 (Fig. 9).

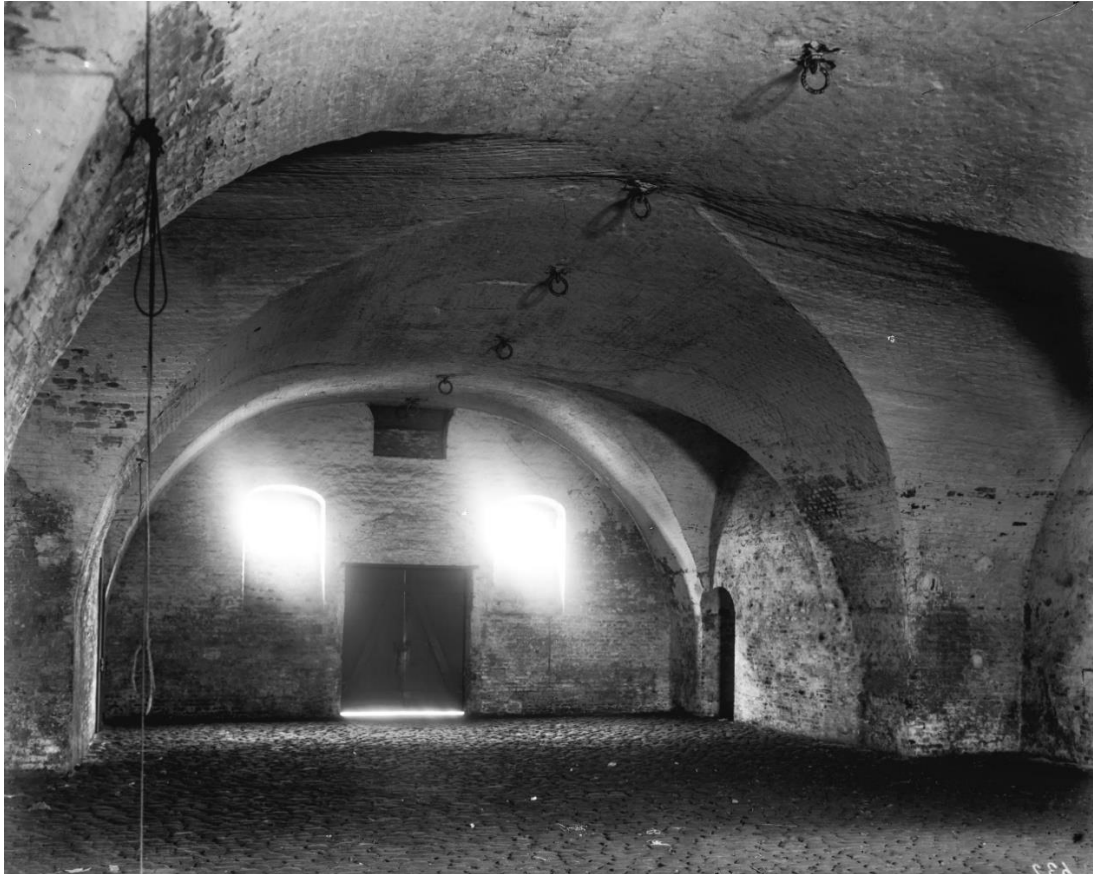
Galejhuset ble oppført under Christian 4 og var samtidig med de øvrige bygningene i Tøjhushavnen fra perioden 1598-1606, hvis formål var å lukke den ene side av det nyanlagte bassenget ut mot havnefronten (Degn og Gøbel 1997, s. 57). Bygningen ble benyttet til opplag av flåtens mindre fartøy, derav navnet. Galejhuset bestod opprinnelig av en solid og lav bygning med tykke murer av munkestein med innmurte kampestein og høye krysshvelvinger, samt med smale skyteskår mot sjøsiden (Fig. 3 – nr. 4). Opprinnelig var Galejhuset bygget sammen med Proviantgården og lå vinkelrett på denne, slik at Galejhusets front fluktet med Proviantgårdens gavl. I 1719 brant begge bygninger ned og Galejhuset ble gjenoppført med et høyt saltak og adskilt fra Proviantgåden for å minske brannfaren. Etter at flåten på 1700-tallet flyttet til Holmen fikk bygningen en annen funksjon, hvoretter huset først ble anvendt til militært bakeri og siden som seletøykammer. Når man rev Galejhuset valgte man å beholde hvelvingene fra denne bygningen i bibliotekets østfløy og samtidig beholde og integrere de nedre delene av støttepilarene på utsiden, sannsynlig for ikke å svekke hvelvingene under den nye bygningen (Fig. 9-12).

Figur 9. Nordsiden av Galejhuset med aktuelle støttepilarer sett fra vest. De aktuelle og undersøkte murverkene utgjør troligvis støttepilar nr. 2 og 3 sett fra venstre. Christian IV's galejhus. Hentet fra <https://kbhbilleder.dk/kbh-museum/84530> den 2021-07-15.

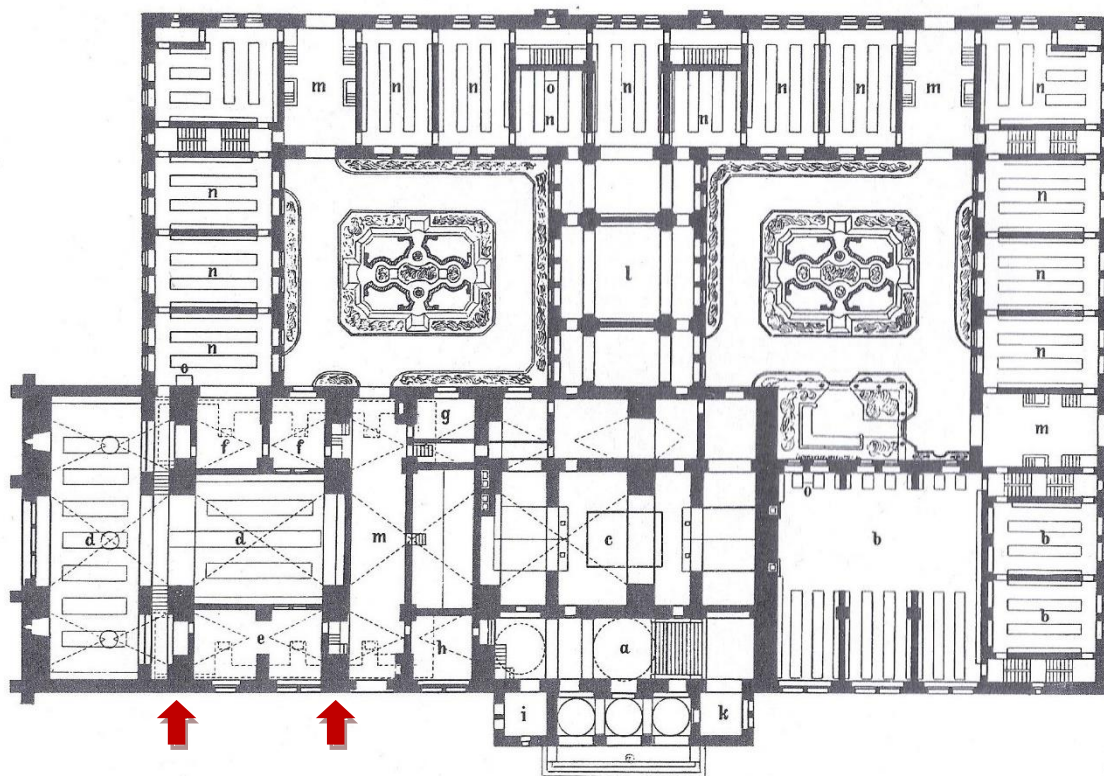

Figur 10. Nedbrydningen af Christian 4's Galejhus med deler af kjellerhvelvingen. Hentet fra <https://samlinger.natmus.dk/thm/asset/3182> den 2021-07-15.

Figur 11. Hvelving tilhørende det tidligere Galejhuset i bibliotekets kjeller og østfløj. Hentet fra <https://kbhbilleder.dk/kbh-museum/66955> den 2021-07-15.

Figur 12. De integrerte delene av Galejhuset i den nye biblioteksbygning på Hans J. Holms grunnplan fra 1899. De aktuelle murforløpene beliggenhet markert med rød pil. Hentet fra Lund 1987, s. 250.

8 Konklusjon

Undersøkelsen av Proviantpassagen 6 har vist at det på plassen finnes velbevarte levninger etter Galejhuset fra 1700-tallet og at de integrerte delene etter denne bygningen foruten hvelvingen i kjelleretasjen *også* finnes på utsiden av bygningens østfløy i tilslutning til Dansk Jødisk Museum. Da det bare ble gravd ned til maks 1,5 m under dagens marknivå er det meget stor sannsynlighet for at man ved fremtidig gravearbeid inntil bygningen vil kunne påtreffe og avdekke ytterligere levninger og detaljer av denne bygning. Området er på ingen måte fullstendig undersøkt og det bør derfor som et minimum utføres arkeologisk overvåking ved fremtidig anleggsarbeid.

Arkeologiske undersøkelser på Slotsholmen har vist at området har et meget høyt potensial i diskusjonen omkring byens etablering og utvikling fra tidlig middelalder fram til oppførelsen av det 3. Christiansborg i 1907. Derfor er Slotsholmen – og spesielt områdene omkring Tøjhuskomplekset – et arkeologisk høyinteressant område med relativt velbevarte og informative bygningslevninger.

Referanser

Andreasen, N. H. 2017. Det Kgl. Biblioteks Have. KBM4252. Holmens sogn, Sokkelund Herred, Københavns Kommune. Københavns Museum.

Blom, O. 1887-1888. Kjøbenhavns Tøihus. En udsigt over dets Bygningshistorie. *Historisk Tidsskrift. Bind 6, række 1*. København, s. 550-650.

Christensen, C. 1957. Gamle bygninger på Slotsholmen. *Historiske meddelelser om København. Fjerde Række. IV. Bind*. København, s. 193-224.

Degn, O. og Gøbel, E. 1997. *Dansk søfarts historie. Bind 2: 1588-1720*. København: Gyldendal.

Galejhuset. <https://kbhbilleder.dk/kbh-museum/84530> Hentet den 2021-07-15.

Galejhuset. <https://samlinger.natmus.dk/thm/asset/3182> Hentet den 2021-07-15.

Kælder hvælving. <https://kbhbilleder.dk/kbh-museum/66955> Hentet den 2021-07-15.

Laudato, M. 2021. KBM4669 Det Kgl. Bibliotekets Have. Strand Kvarter, Københavns sogn, Sokkelund Herred, Københavns Amt. Københavns Museum.

Lund, H. 1987. *København før og nu - og aldrig. Bind 1: Slotsholmen*. Bramsen, B. (red.). København: Forlaget Palle Fogtdahl.

Poulsen, L. L. 2003. KBM 2877. Tøjhusmuseet, matr. nr. 111, Strand Kvarter. København. Københavns Museum.

Simonsen, R. 2012. Slotsholmen. KBM3925. Arkæologisk Beretning 2012. Strand Kvarter, Københavns sogn, Sokkelund herred, Københavns amt. Københavns Museum.

Smith, O. 1926. Tøjhuskomplekset. Christian IV's Krigshavn, Tøjhuset, Proviantsgården, det gamle Bryghus. I: Zachariae, F. (red.). *Før og Nu. Historisk, topografisk tidsskrift og illustrationsværk. Supplement nr. 2*. København: E. Jespersens Forlag, s. 337-412.

Therkelsen, K. G. 2014. Bygningsrester og brandlag ved Chrisitan IV's Bryghus. Chrisitan IV's Bryghus. KBM 3993. Arkæologisk Beretning 2014. Strand Kvarter, Københavns sogn, Sokkelund herred, Københavns amt. Københavns Museum.

Anvendte forkortelser

Fig.: Figur

KBM: Københavns Museum

SLKS: Slots- og Kulturstyrelsen

Tab.: Tabell

UNO: Under nåværende overflate

Appendikser

Kontekstliste

ID IntraSIS	Beskrivelse
S200002	Allmen oppfylling
S200003	Murverk og del av støttepilar
S200004	Murverk og del av støttepilar

Funnliste

Ingen funn ble samlet inn ved undersøkelsen.

Prøveliste

Ingen prøver ble samlet inn ved undersøkelsen.

Tegningsliste

Ingen tegninger ble utført ved undersøkelsen.

Fotoliste

Foto nr.	Beskrivelse	Sett mot	Dato	Initialer
IMG_0001	Oversikt anleggsgrøft	NØ	07.07.2021	MS
IMG_0002	Oversikt anleggsgrøft	SV	07.07.2021	MS
IMG_0003	Oversikt anleggsgrøft	SV	07.07.2021	MS
IMG_0012	Blottlagt murforløp og del av støttepilar (S200003)	Sør	07.07.2021	MS
IMG_0014	Murstein i vekselskifte-kryssforband (S200003)	NØ	07.07.2021	MS
IMG_0106	Oversikt over nytt inngangsparti under oppføring	NØ	28.09.2021	MS
IMG_0107	Blottlagt murforløp og del av støttepilar (S200004)	SV	28.09.2021	MS
IMG_0108	Blottlagt murforløp og del av støttepilar (S200004)	SV	28.09.2021	MS
IMG_0109	Blottlagt murforløp og del av støttepilar (S200004)	SV	28.09.2021	MS
IMG_0110	Grøft og blottlagt murforløp og del av støttepilar (S200004)	SV	28.09.2021	MS
IMG_0112	Blottlagt murforløp og del av støttepilar (S200004)	SV	28.09.2021	MS
IMG_0113	Blottlagt murforløp og del av støttepilar(S200004)	SV	28.09.2021	MS